Tečaj XIX.

NOVICE
gospodarske, obertniške in narodne.

List 41.

Izhajajo vsako sredo po celi pôli. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 3 fl. 60 kr., za pol leta 1 fl. 80 kr., za četert leta 90 kr. pošiljane po pošti pa za celo leto 4 fl. 20 kr., za pol leta 2 fl. 10 kr., za četert leta 1 fl. kr. nov. dn.

V Ljubljani v sredo 9. oktobra 1861.

Razglas.

Kovaška in živinozdravniška šola v Ljubljani se bo začela spet o sv. Martinu prihodnjega mesca.

Kdor želí v šolo priti, da se izučí umnega podkovstva zdravih, napčnih in bolnih kopit, kakor se od pravega mojstra terja, naj se oglasi kmali po vseh Svetih pri podpisanemu vodstvu in se skaže: 1) z domovinskim listom, 2) s pismom, da se je pri kakošnem mojstru navadnega kovaštva izučil, 3) s spričbo svojega fajmoštra, da je lepe in poštene obnaše, in 4) da zná po domače (slovenski) brati in pisati, ker vsi nauki se razlagajo v domačem jeziku, v kterem so tudi bukve spisane.

Z učenjem umnega podkovstva se začne učenje bolno živino ozdravljati in vse to, kar se veže s tem naukom. V to šolo se jemljejo kovači, pa tudi drugi, ki niso kovači, kteri kažejo, da so za to šolo dosti bistrega uma in dosti močni, utegnejo kadaj pripravni živinozdravniški pomočniki biti.

Vse bolj natanko se pozveda v tej šoli na spodnjih Poljanah v Ljubljani.

Vodstvo kovaške in živinozdravniške šole v Ljubljani 8. oktobra 1861.

Vertni in poljski čuvaji.

Našim županom v prevdarek.

(Konec.)

Če zná poljski čuvaj koliko toliko tudi s sadjorejo se pečati, se zná porabiti tudi za vertnega čuvaja, za kar mu gotovo nekoliko časa ostaja, posebno ob pozimskem času, za kar, se samo vé, naj tudi posebno plačilo dobiva. Če kaka srenja takega čuvaja, ki obé službi ob enem opravlja, dobro plačuje, da mu ni treba za svoj potrebni živež posebej skerbeti, more tudi po pravici od njega zahtevati, da svojo dolžnost natanko opravlja.

Tù in tam se poljskemu ali vertnemu čuvaju tudi opravilo občinskega služabnika, ponočnega čuvaja ali kaka druga očitna služba izročuje, da ima bolji zaslužek. Jez pa nisem nikakor te misli, če se ravno tù in tam priporoča. Poljski čuvaj ne more zraven svojega poljskega opravila tudi službo ponočnega stražnika opravljati, on mora ponoči nektere ure počivati. Če bi se mu tudi služba občinskega služabnika prepustila, bi se on dostikrat ravno takrat od poljske službe odtegnil, kadar bi se morebiti najbolj potreboval. Služba vertnega čuvaja se dá skorej najbolj s službo poljskega čuvaja zediniti, ker obe službi imate le s poljem opraviti; toda od vertnega čuvaja se zahteva več vednosti kakor od poljskega čuvaja; zato se mora vertnemu čuvaju na vsako vižo tudi boljša plača dati, kakor poljskemu čuvaju. Tukaj bomo po Lukas-ovi in Jäger-jevi osnovi opravilo in plačilo vertnega čuvaja naznanili.

1. Vertnemu čuvaju se izročujejo opravila vertnarije cele srenje, ktere sam opravlja ali jih pa drugim prepustí, da jih pod opazbo njegovo opravijo. Zato dobí iz srenjske denarnice vsako leto posebno darílo. Njegov poglavitni zaslužek je ravno tak kakor druzih dninarjev, ki se za posebne dela udinjujejo. Zraven udinjanega plačila se od vertnega čuvaja tudi terja, da prevzame in oskerbí tudi vse v drevorejo spadajoče opravila na privatnih drevnih sadiščih, vertih itd. Zasebniki, kteri bi radi za ene dni vertnega čuvaja v štero vzeli, se morajo zastran tega pri občinskem županu oglasiti. Če potrebuje vertni čuvaj za večje opravila pomagačev, mora za nje o pravem času poskerbeti in po primeri dela tudi plačati.

Vertni čuvaj mora skoz celo leto včasih štirnajst dni do treh tednov enkrat vse drevne sadišča (vertne šole) v srenji pregledati. Tega pregleda se mora po vsakem viharji in nevihti podstopiti in kar je treba, koj popraviti.

O pozni jeseni, koj ko se drevesa sadja oberó in otresejo, mora vertni čuvaj stan in število občinskih sadnih dreves na znanje dati, in oznaniti, koliko se jih pogreša, da se nadomestijo.

Vertno orodje si mora vertni čuvaj omisliti in v dobrem stanu deržati. K pervi napravi dobí 12 gold. Za ohranjenje in poznejo pripravo potrebnega orodja dobí razun tega vsako tretje leto po 5 goldinarjev.

Potrebne podporne in drevne kole mora pa srenja omisliti. Da bo mogel vertni čuvaj mlado drevje h kolom privezovati, si mora na odmerjeni prostor bek zasaditi. Drevni vosek in smolo, kar ju za cepljenje potrebuje, ravno tako tudi ličje si mora vertni čuvaj sam omisliti.

Drevno mazilo, ki se najbolje napravi iz 1 dela ilovce, 1 dela kravjeka, polovice pepéla, nekoliko peska in kravje dlake, mora vertni čuvaj oskerbeti.

Za gnoj, kar ga je za pognojenje dreves potreba, mora srenja skerbeti. Vertni čuvaj mora pa za napravo komposta (mešanega gnoja) skerbeti, kterega mu ima srenja posebej plačati.

Vertni čuvaj prejme za vsako drevo, ki ga na novo posadí, 12 kr. Toda mora pri tem vse dela opraviti, vsaditi ga, privezati, s ternjem ovezati, da ga živina ne omuli in ne poškodova, tudi da čversto raste, sam skerbeti. Razun tega mora, če kako drevo usahne, ali če rasti noče, drugo nadomestiti za pol manjšo plačo.

Vertni čuvaj dobí za snaženje vsake češplje, breskve, marelice in orehov, od tega časa, ki se več ne obrezuje (5—6 let po sajenji) po krajcarji.

Za pomlajevanje (odžaganje ali odsekanje nepotrebnih ali suhih vej) košičnega sadnega drevesa dobí vertni čuvaj po velikosti drevesa 3 do 6 kr., za češpljevo drevo pa 2 do 4 kr. Od necepljenih dreves dobí pa za vsako cepljenje z voskom, mazilom in veznim ličjem vred po 4 kr. To plačilo dobí pa še le takrat, kadar jamejo cepiči zelenéti in poganjati. Za sterganje kože malih dreves dobi po pol do 1 kr., za veče po 1 do 2 kr., za umivanje enega debla 2 do 3 krajc.

Za obiranje gosenc pozimi se mu plača od drevesa po 1 do 4 kr., za ovezo smolnatih trakov, da škodljive gosence na drevo ne lezejo, se mu dá od vsacega drevesa po 1 kr., za odkopanje zemlje po 3 do 4 čevlje v kolobaru krog debla v jeseni po pol kr.

Vse druge dela se z dninarji opravljajo. Vertni čuvaj dobí razun plačila posamnih opravil in odmerjene dníne, kadar dela, letnega gotovega plačila okoli 50 gold. Zato spada v njega opravilo: Splohno opazovanje po polji in vertih, redni obhod po vseh zasadiščih, naznanjevanje raznih zasadišč, varstvo vnovič posajenih sadnih drevesc, privezovanje na kole, izrezovanje ran, pušanje, pazba nad oberanjem dreves in pri cenitvi sadja koliko toliko pomagati.

Iz tega službenega poduka vertnega čuvaja se vidi, da mora on več vediti in znati kakor navaden poljski čuvaj. Če je poljski čuvaj tako izurjen in v drevoreji precej podučen, se mu zná zraven njegove službe tudi služba vertnega čuvaja prepustiti. Ker mora on večidel na občinskem polji biti, zná tudi na sadne drevesa paziti, da jih prešerni potepúhi ne poškodovajo in da se sadje ne obere ali oklati. Za to ima dopoldne in popoldne poleti časa dovelj, ob enem ima vertni čuvaj tudi pozimi dosti opravkov, poljski pa ničesa. Če bi tedaj kdo obé službi vertnega in poljskega čuvaja opravljal, bi si svoj zaslužek tako zboljšal, da bi svojo družino brez skerbi lahko celo leto preživil. Če bi se mu sčasoma opravíla obeh služb tako pomnožile, da bi jih sam opravljati ne mogel, bi mu znala pri večih opravilih njegova družina ali pa drugi pomagači na pomoč priti.

Kdor potuje skoz kraje, kjer je obilo sadja, ga bo gotovo v serce zbodlo, ker vidi toliko pokvečenih in zanemarjenih sadnih dreves. Stojé kakor nezmožni in oslabljeni invalidi, ne lepšajo ne verta ne kraja, kjer rastejo, ne donašajo sadja in hirajo brez vse koristi, dokler se popolnoma ne posušé. Če pa vendar tù in tam kakošno lepo drevo med sto drugimi pokvekami, polno najlepšega sadja, zagledaš, boš gotovo poprašal: ali bi ne mogle vse drevesa ravno tako lepe in polne sadja biti? Gotovo bi bile večidel vse take, če bi se bile od začetka z večo skerbjo gleštale, če bi bile v rokah umnega in skušenega drevorejca. Če bi se tedaj sadjoreja izurjenim vertnim čuvajem prepustila, gotovo bi se v malo letih na višo stopnjo povzdignila. Plačilo, kar se jim ga bo dalo, donašalo bi dosti dobička.

Po „Tedeniku česk. gosp. družbe“.

Šolske rečí.

Goriške šole.

Normalna šola.

V Gorici 25. sept. X (Konec.) — Naša c. kr. normalka, ki je letos svojo 80letno družico — spodnjo realko — zgubila, ima 4 dvojnate razrede in med temi je imel 4. italijanski razred dva odseka. Nastavivši narodski mikroskop, sem našel dlako v jajcu. Pregledovaje namreč program preskušinj in konecletne razredbe in izkaze sem zapazil povsod „slovenisch-deutsche“ resp. „ital.-deutsche Abtheilung“, med tem, ko se na nadvratnih deskah bere „deutsch-slov.“ „deutsch-ital. Abth.“ To je napredek, in ako Bog dá, bomo brali prihodnjo leto „slovenski razdelek“ in „sezione italiana.“

Slovencov šteje naša normalka med 678 učenci 283, tedaj manj kot Lahov in sicer zato, ker Slovenci nižje razrede v domači šoli — celó v obmestji imamo 10 šol — obiskujejo; kar je pa v mestu, akoravno od slovenskih starišev rojenega, vse tiší v bolj „imenitne“ italijanske razrede.

Pri letošnji konečni slovesnosti je bilo posebno važno to, da se je, menda v pervo, kar naša normalka stoji, tudi po slovenski govorilo. Kakor se je že pri preskušnjah spoznalo, da slovenščina za par granov več poteza kot v poprejšnih letih, tako se je tudi pri omenjeni slovesnosti na enakopravnost gledalo in v vseh 3 jezikih govorilo. Nemški govor je bil kratek pa dober, italijanski ni kaj dopadel, slovenski pa ni le poprejšnih dveh, temuč vse prekosil, česar smemo pri tacih priložnostih pričakovati. Mali govornik (Fr. Podgornik iz Čepovana, 4. razreda), ljubeznjiv fantek, jasnega, nedolžnega obličja, snažno pa priprosto oblečen, se je poslušavcom že s tem prikupil, da je celó neosupnjen oder nastopil; ko pa s čistim, neizrekljivo milim glasom spregovorí, ni ga bilo, ki bi se bil prederznil — kakor je pri tacih priložnostih med Neslovenci navada — šeptati ali posmehovati se. Kar nas je bilo Slovencov, smo vsi ginjeni, globoko občutili resnico začetnih besed: „Veliko veselje, kterega nam je Božja dobrota po današnji slovesnosti naklonila, se z besedo skoraj ne dá dopovedati, — veselje, da smemo tudi mi Slovenci svoje občutljeje v milem maternem jeziku izustiti.“ Na dalje je izrazoval misli in občutke, ki se v sercu mladine konec šolskega leta zbujajo. Vidilo se mu je, da čuti, kar govorí; tudi gestikulacija je bila naravna in primerna in slog otročjemu umu pristojin. Ko je sklenil, so poslušavci uneto enoglasno „bravo“ zagnali in vse je po imenu nadepolnega fantka popraševalo. Slava verlemu učitelju g. Toman-u! — Nedeljsko šolo (I. in II. razred) je obiskovalo 92 učencov; med njimi 42 Slovencov.

Učiteljsko pripravništvo, je štelo 25 poslušavcov; letos so bili 4 za učitelje poterjeni.

O drugih goriških šolah imam le malo povedati; slovenskih cvetlic ne raste v njih veliko.

Mestna ljudska šola ima po 3 razrede za vsaki spol posebej, in je zgolj italijansko-nemška; slovenskih razredov ne smemo pričakovati, dokler se mesto ne prerodí. Sicer se pa ta šola dobro vede, in je s cesarsko normalko enake veljave. Konečna slovesnost je bila tudi tukaj lepa; en fantek in ena deklica sta po italijanski prav ginljivo govorila. Vsakdanjih učencov je bilo to leto 171, nedeljskih 42; učenk, vsakdanjih 183, nedeljskih 86.

Glavna šola dekliška s 4 razredi je pri čč. gg. uršulinarcah, in je imela letos 166 učenk. Kakor v mestno dekliško, tako tudi v to, hodijo sploh deklice nižjih stanov. Komur je „respice finem“ zvezda vodnica, je ga mogla v serce zbosti grenka ironija pri slovesnem obdarovanji, ko se je izmed dekliškega žebranja zaslišalo: „Classification der Schülerinnen itd.“ Nemška klasifikacija namreč kaže, da se je tudi po nemški učilo. Za božjo voljo, k čemu se mučijo prihodnje žene naših mizarjev, krojačev in čevljarjev z nepraktično, za nje neprebavljivo nemščino? zakaj se krati čas maternemu jeziku, edini naravni podlagi, za naše ženstvo tako potrebne omike? Pravite, da ljudska šola mora otroke za srednjo, srednja za vseučilišče pripravljati, in ker je v poslednjih dveh učni in kulturni jezik nemški; zato da je treba se ga že v ljudski šoli berž ko je mogoče lotiti. Prav, kje pa imate za ženske gimnazije in vseučilišča? O postave, postave! kako piškav je vaš sad! Naj bi se vendar enkrat šolski postavodajavci in njih preustrežljivi organi prepričali, da iz njih moke ne bo kruha za ženske zobé. Veste li, kakošen prid imajo naše dekleta od tako mojstersko osnovanih šol? Alfa in omêga njih omike je, da znajo lahko-umevne molitvene bukve — ne prebirati, ampak slovkovati in nekoliko besed — pa ne ortografično ali slovnično, — v dialektu začečkati. Za pozneje, samoobsebne izobrazovanje ni mogoče, da bi jim kaj mar bilo, ker jim šolske podlage in časa manjka; potrebo nekakošnega lika in omike čutijo le Ladine hčere, Aspazije in Frine in herbis, ktere si po romanih morivnega medú nabirajo. —

To so naše javne šole.

Potem imamo pa še eno privatno ljudsko šolo za fante, 3 privatne dekliške šole in 3 milodarne zavode gluhomutcov, zapuščenih fantov in dekliško sirotišče Contavalli-tovo. Na dalje ima judovska verska skupščina svojo šolo in vikar protestantiške poddružne skupščine podučuje otroke svoje vere v veroznanstvu.

Med temi napravami sta samo zavoda gluhomutcov in zapuščenih fantov, v kterih je našemu jeziku dostojen prostor odkazan.

Med dekliškimi privatnimi šolami dela furore novoustanovljena učilnica čč. šolskih sester (iz Monakovega po-

klicanih). V pričo izbranega poslušavstva, sosebno gospé, je bila 16. t. m. slovesna preskušnja. Dasiravno je pri tacih paradah težko razločiti: koliko je zernja in koliko plev, nas je vendar veselilo viditi, da ta šola ima sploh više namere. Naše dekleta resp. matere srednjih in viših stanov bojo znale sčasoma kaj več, kot par neslanih konverzacijskih fraz ponavljati in nepomenljivih priklonov, kakor opice, več ali manj ljubeznjivo posnemati. Sicer pa se mi zdí, da učna metoda ni skoz in skoz pravilna. — Da, za naše mesto, in sosebno za gospodinje, toliko praktična slovenščina ni še za salón, tedaj tudi za to „höhere Töchterschule“ ne, je saj Deschmann-ovcom jasno, kakor beli dan. Deklic šteje ta šola okoli 40.

Sklenivši ta pregled goriških šol pristavim še dve rečí, kot nasledek opazovanja iz narodnega stajališča: Pervo, da slovenski jezik ni več, kakor nekdaj, na svojem lastnem domu ptujec, in da Neslovenci naše pravice bolj in bolj prispoznavajo; drugo, da je pedagogiška resnica, da le materni jezik je pripravna podlaga prave omike, z vsemi pametnimi vred, sploh tudi naše domače učiteljstvo prešinila. (Na to pa, da bo tudi terde čepine starokopitnežev prederla, se zastonj zanašamo). Sicer ne krati nihče veljave staremu prigovoru: „Kolikor jezikov znaš, toliko mož veljaš.“ — Toliko je tedaj gotovo, da se nekaj giblje, in da, berž ko bo môra nepriličnih zapoved in naročil odjenjala, se bo naše šolstvo v dušni in telesni prid prihodnjih rodov veselo povzdignilo.

Še nekaj o mariborski gimnazii.

(Konec).

Inda je po navadi tudi bil učenski imenik navêden, letos pa ne, menda zavoljo pisave toliko slovenskih imen; imena najizverstnejših učencov slovenskih so itak po naše pervikrat napisane, v letniku kakor tudi v spričevalih priklenivši nemško, te imajo sedaj predel: „Slovenische Sprache“ v pravem redu; včasih vendar le pomaga, če se človek ostro zglasí! — Dokler je gosp. J. Miklošič učence petja učil, šče se je včasih „Svet“ ali tudi pri celi svetečni meši slovenski pelo, kar pa se je on ognil, pre nikoli več. Vemo sicer, da se je že te nekoliko ustavljalo rekši: vsej se učijo Slovenci svoj jezik, kaj šče celó tudi petje hočete slovensko v cerkvi? Al na to odgovarjati bi se reklo bob v steno metati. Osnove za slovenske sostavke so v lepi pravilnosti napisane samo namesti „poleg Livija“ bi želeli „po Liviji“. Sovsema natanko poznamo delovanje odšedših učnikov g. B. in St., pa o tem, kar jima je na toliko pohvalo rečeno, ničesa ne vemo; so li klopoušnice za nju sloveče temu vzrok? naša slovenska neomika s takimi sredstvi ne lika, in ni likala ter ne sme nikoli likati, mi je prepustimo razglašenim „kulturträgerjem“, pa ne bi radi, da je naši učenci čutijo; vsej so drugi tudi svojo dolžnost vselej pošteno opravljali; pa bodi si hvale nismo iskali, pravico pač vselej terjamo. Radostni smo prebirali, da, na kar smo večkrat nagovarjali, je za knjižnico spravljena „Bopp vergleichende Grammatik“ in „Vergleichende Grammatik der slavischen Sprachen von Fr. Miklošič. Pozneji bodo menda boljše obresti nosili, kakor pri nadetih in nenadetih ptičih kupljenih v Celji, kterih je obilno zlobotnilo in opolznilo, dalo pa se je za nje 200 fr.

Na 44. strani se veli: „M. E. v. 9. juni 1860 Z. 7052 organisirt den deutsch-slovenischen Sprachenunterricht am k. k. Marburger Gymnasium.“ Temu se javno ustavljamo; od leta $185^3/_4$ do sedašnjega hipa ni nikake spremembe v tej reči; neke leta je g. M. Nemce slovenščino učil, kteri so radovoljno hteli; taisto se je letos godilo, samo da je ravnatelj vse Nemce nagovoril, ta poduk obiskavati; dolžni in obvezani pa k temu niso, ker deželno poglavarstvo je sme oprostiti, kakor bi se poprej bilo moralo goditi, pa vse je ležejšim potem hodilo; tedaj nikakor „Organisirung“.

Jako, prekoredno se bojim, da ne bi tudi na dr. Tomanovo interpelacijo zavoljo meršavih okolnost letošnje šolsko leto sovsema po starem kopitu osnovano ostalo. Ustava 20. oktober 1860 — Slovencem kje si? Sekolovski.

Slovstvene rečí.

Nekaj o slovenskem berilu.

(Konec.)

Načert za berílo.

A. Staroslovenščina.

Vvod. — Historično razlaganje o prihodu Slovanov v naše kraje — o legi pervih stanovnikov slovenskih — o spreobernjenji naših prednikov h keršanski veri — politične razmere do prihoda Magjarov — slovenski knezi bolj znameniti na priliko Kocelj, Privina in drugi (fontes: Šafařik „Abkunft der Slaven, Idem Slav. Alterthümer, Kopitar, Glagolita Cloz. Idem „Kleinere Schriften, Dünzer; Hicinger in Terstenjak v Novicah; Hicinger in Metelko v „Mitth. des hist. Vereins).

Kot berilni predmeti bi se pridjalo nekaj spisov o teh zadevah iz „Novic“ v celi besedi na pr.: „Kaj piše Vodnik od Slovencov“ („Novice“) nekaj Hicinger-jevih in Terstenjakovih.

1. Frizinški odlomki.

Njih zgodovina in osoda (fons: Kopitar ad Glag. Cloz.) — Tekst in komentar Kopitarjev, prestava Metelkova.

2. Glagolica.

Starodavno sporočilo o izviru Glagolice, da ji je sv. Hieronim oča (Kopitar Glag.; Idem Gram.; Miklosič Slav. Bibl.) — Dobrovski-tova hipoteza o izviru Glagolice. (Kopitar Gram.) — Dokazi, da je glagolica Kirilova in da je v Panonii domá. (Šafařik, Ursprung u. Heimat des Glagolit.) — Sledijo kot dodatek nekteri spisi Hicingerjevi in Terstenjakovi o sv. Hieronimu („Novice“) — spis Hicingerjev o Glag. „Nov.“

Za berilni predmet vzamemo ali celega Glagolita, ali pa saj en govor Janeza Zlatousta, tistega namreč, ki je cel. (Kop. Glag. Cloz.)

3. Kirilica.

Nje začetek in osoda, in sedanja raba pri Slovanih (Šaf. Glagolitismus, Kop. Glag.) — Codices, njih osoda in zgodovina, namreč ostrom. Evang.; Codex Emautinus in drugi. (Kopit. ad Glag. Cloz.; Miklosič „Slav. Bibliotek Metelko v Mitth. des hist. Ver. in Laib. Zeitg.)

Kot dodatek sledijo še dotični spisi o Kirilu in Metodu iz „Novic“. — Za berilo bi se porabil Ostromirov Evang. Hankov, to že zato, ker bi novi natis preveč stroškov prizadjal.

B. Novoslovenščina.

I. dôba. — Od Trubarja do Vodnika (1550—1800).

1. oddelek — Protestantični pisatelji.

Vvod nam pokaže, v kakošnem stanu je bila dosihmal slovenščina, morda bi se pridjal tudi tadajšni politični obzir in verske homatije. — Slędijo pervi delavci na polju slov. slovstva: Trubar — Dalmatin — Krel — Bohorič, to je, njih životopis, namen spisovanja, zasluge, uspeh in vrednost njih jezikoslovstva (fontes: Dobrovski Slavin; Kopitar Gram.; Slovenska Bčela 1853; Klun Mitth. des hist. Vereins). — Sledijo še dotični spisi iz „Novic“, na pr.: Slovenščina v 16. stol. (Hicing.) in „Nov.“ 1861.

2. oddelek — katoliški pisatelji.

Kren, njega zasluge in životopis (Drobt. 1851) Schönleben — Kastelec — P. Hipolit — Basar — Paglovic — P. Marka — Kumerdej — Japelj (Drobt. 1852) — Debevc,

kot pervi učitelj slovenske gramatike. (Kopit. in Metel.) — Jarnik (Album) — Volkmar (Drobt.)

Za berilo bi se pridjalo, v spoznanje in primero tedajšne slovenščine, nekaj prestav Trubarjevih, na pr. Psalmi, in Dalmatinovih, Hipolitov „Orbis pictus“, in pa oddelki Japelnovega sv. pisma, na pr. tudi Psalmi, da bi jih primerili s Trubarjevimi.

II. dôba. — Od Vodnika do Novic (1800—1843).

Najpred je postaviti štiri glavne stebre sedanje slovenščine.

1. Vodnik, ki dôbo prične. Vita in zasluge za slov. slovstvo in sicer a) v poetičnem obziru, α) originalni in narodni pesnik, β) nabiratelj in likavec narodnih pesem, γ) Vodnikova mera — metrum — ki je gerški Choriamb, kot slovenskemu značaju najbolj priličnega, za narodni metrum sprejel; — b) v slovstvenem obziru α) da je jezik množil in kako, β) da je pravila osnoval, lepo in skladno pisati, γ) dela, ki jih je spisal (fontes: Album, Koledarček).

2. Kopitar a) Vita, tukaj je posebni literarni obzir obširno izdelati, kako in s kterimi pripomočki se je izobraževal, kaj ga je na slovenščino obernilo, njega razmere k Vodniku, Coizu, Dobrovskitu. — Literarne dela Kopit. in upljiv na dela druzih slovnikarjev; — Kopitarjev princip za gramatikarje — Artikel — germanizmi — Verbum perf. in imperf. — staroslov. literatura in zgodovina (fontes: Selbstbiogr.; Gram. Glagolita Cloz; kleinere Schriften).

3. Škof Ravnikar in Metelko. Vita obeh (za R. f. Nov. 1845. Drobtinice 1858, Album). — Zasluge za slovenščino. Ravnikarjeve zasluge so bolj posredne, ker obstojé v tem, da je učilnico v slov. jeziku na ljubljanskem semenišču vpeljal, ter tako Metelkotu dal priložnost toliko koristnega storiti. Zasluge so posredne pa velike. — Pridjati bi se znal predgovor iz „zgodbe sv. pisma“, ker tukaj je razodel svoj princip za pisavo. To bi bila kos karakteristike. — Pri Metelku je razložiti vrednost njegove gramatike, njeni upljiv na slednje slovnice in na sedanji stan jezika. (Bčela 1853.)

Kajti po Metelku so se najprej duhovni izobražili v slovnici in za „Novice“ največ delali. — Kot dodatek so njegovi spisi o lj, nj (Nov.) — zagovarjanje svoje pisave (Nov. 1848), tudi to kaže njegov značaj.

Krajnska Čbelica — kot intermedium presoditi — njena veljava in vrednost, — pisatelji, ki so jo podpirali.

Koritko, nabiratelj narodnih pesem — životopis.

Prešern, Vita — karakteristika njegovih poezij (Illyr. Blätter 1833). Zna se pridjati primera med Prešern. in Koses. (Nov. 1847). Ker je pa Prešern v Novicah pisal, bi ga znali z ozirom na „Kerst pri Savici“, v prihodno dôbo pomakniti.

Berilni predmeti gredó, po tvarini vredeni, z unimi iz prihodnje dôbe vred, v poseben oddelek.

III. dôba. — Od začetka Novic (1843) do sedaj.

Vvod ima karakteristiko sedanje dôbe v primeru s prejšnimi v slovstvenem obziru. K tem so pripomogle največ „Novice“. — a) Namen „Novic“, namreč duševno izobraženje in podpora naroda — omika jezika; b) obilni sad in dober pospeh Novic, namreč da so se krepke močí slov. naroda v Novicah sobrale in zedinile (Nov. 1847), da se je v narodu po Novicah zavednost samega sebe zbudila, da so jezik dokaj obogatele, organični pravopis vpeljale in slovenski jezik in drugim slovanskim narečjem bližej pomaknile. — Navesti bi bili slavni možje, ki so delali in še delajo v Novicah. Pri umerlih bi se pridjala Vita, pri še živih pa njih upljiv na izobraženje jezika in noroda — kaj je kdo pisal — v kterem obziru je največ koristil.

Drobtinice in drugi važniši spisi te dôbe. Pridjati bi bilo, kar piše Jordan (slav. Jahrb.) o Slomšeku. — Slov. Bčela — Glasnik — Koledarčki, namen, tvarina, uspeh, dopisatelji.

Berilna tvarina iz II. in III. dôbe.

1. Prozaični oddelek.

a) Geografia slovenske zemlje. V ta oddelek spadajo vsi spisi, ki kažejo lego in meje nekdanje Panonije, nekdanjega Norika, ki nam popisujejo krasoto sedanjih slovenskih pokrajin; taki spisi so: Terstenjakove preiskave, Hicingerjevi spisi, Levičnikovi potopisi, popisi Križnogorskega in drugi. (Novice, Mitth. des hist. Ver., Laib. Ztg.)

b) Zgodovina slovenska. V ta oddelek bi se vzeli taki spisi, ki slov. zgodovino pojasnujejo, kot: Vodnikova zgodovina, Hicingerjevi članki, Ravnikarjevi in Terstenjakovi spisi. Dalje životopisi slavnih mož, ki niso omenjeni slovenskemu slovstvu, ki so pa važni, kot: Vega, Valvazor, Linhart, Hladnik, Cois in drugi. (Novice, Drob., Koledarček). Semkaj spadajo tudi popisi narodnih šeg po Krajnskem, Štajarskem in Istrijanskem. (Novice.)

c) Literarni spisi. Pod tem naslovom sledijo nekteri podučljivi spisi iz gramatičnega obzorja, ki dajo priložnost dalje reč izpeljavati, tako so v „Novicah“ preiskave Navratilove, Cigale. Metelk.

2. Poetični oddelek.

a) Narodne pesmi. V ta predal bi bilo vzeti vse pesmi, ki so lastnina narodova in v narodu živé, ali pa ki so po narodnih pripovedkah osnovane, na pr. Salčba Lambergarjeva s Pegamom, spisal Vodnik (naj bi jo g. Hicinger izročiti blagovolil). — Lambergar Cegnarjev, morde tudi Koritkov. — Povodni mož (Prešern pa Valvaz.) — Turjaška Rozamunda in druge take. Veliko lepih narodnih je raztresenih po „Novicah“; bolj važniše bi se iz „Novic“ pobrale, kajti mladež bi se morala soznaniti s tacimi zakladi.

b) Noveje pesmi raznega zapopadka. Je namreč v Novicah veliko lepe poezije. Teh bi bilo nabrati in po unanji obliki in po notranjem zaumenu urediti, k tem dovzeti nekaj Tomanovih in Prešernovih, nekaj svetih od Potočnika in iz Drobtinic. Po nobenem načinu ne sme manjkati Koseskove „Slovenja Cesarju“, s ktero se je Koseski poslavil. Vzame naj se cela, in pa Hicinger naj bi historični komentar spisal, kajti ona zahteva resnobno razlago. Ravno tako tudi Vodnikova „Iliria oživljena“.

K temu pa, ktere pesmi bi bile vzeti in v kterem redu, k temu je treba dovzeti mnenja v tej reči zvedenih mož. Meni sedaj že zato ni mogoče kaj natanjčnega govoriti, ker nimam „Novic“ pri rokah. Treba je tedaj, da bi se v „Novicah“ pomenili. Več očí več vidi.

P. Ladislav.

Nova knjiga.

Die slavischen Elemente im Rumunischen.

Delo spisano in akademiji predloženo po dr. Miklošiču.

Ravno v sedanjem času, kjer se čudni ta narod gibati začenja na Vlaškem in v Moldavi kakor tudi po iztočni Avstrii, sila potrebno je, da se svet z njegovo natoro upozná. Zato je, moramo reči na ravnost, to delo učenega in slavnega našega rojaka celó ob pravem času prišlo na svetlo, ter ob enem dokazalo vsakemu, kdor morebiti tega še dozdaj ne bi bil znal, da njegova učenost sega čez meje samega slovanstva, ter da Slovanu ni zadosti, da le svoje narečje, tudi ne, da vse naše narečja pozná, ampak da mora tudi sosede natanko poznati, ako hoče razumeti svoj narod.

Delo gori omenjeno podaja nam na 70 straneh (v veliki četertini) poduk o imenu, izviru in pervinah vseh rumunskih sverži.

Domače jim je ime Rumn (med m in n ima stati polglasnik). Ime Vlah ali Wallach znamenovalo je v najstarjih časih Celte; Nemci pa so imenovali tako vse narode zavzevše kraje celtiške, tedaj vse romanske narode; in od njih so menda vzeli Slovani to ime.

Rumuni nahajajo se v sedanjem času na sledečih mestih: Največi del jih je v iztočno južnih Karpatih, to je, v Bukovini, Erdelji, na iztoku od Madžarov in v Banatu pa celó do Dunava (Donave) in černega morja. Drugi oddel je v Macedonii in po Albanii. Poslednjič v Istri posebno od Učke gore (Monte maggiore) do Čepiškega jezera in v Željanah blizo Novega grada; po Istri, učí dr. Miklošić, da jih je v starejih časih kraj ceste deržeče od Reke v Terst več bilo (Občina, Trebič, Podrič in cela Čičarija da ima le poslavenjene Rumune). Slednjič jih imamo tudi na Kranjskem v Hrastu pri Metliki in v Bojancih pri Černomlji.

Kar se tiče izvira Rumunov iztočnih, je težko odločiti vprašanje, ker je v srednjem veku premalo vesti o njih. Cinnamus, ki je pisal okoli polovice 12. veka, spominja pravlico, da so nasledniki one rimske naselbine ali kolonije, ki jo je Trajan preobladavši dačkega kralja Decebala poslal v Dacijo. Rimski cesar Aurelijan izgubivši Dacijo to naselbino preseli v Mezijo (to je na južno stran dolnjega Dunava). Tukaj so ostali, dokler so jih menda ob koncu 5. veka Slovenci, razdelivši jih deloma, porinili zopet na sever Dunava v Dacijo, drugi del pa na jug v Macedonijo, ker srodnost jezika tema deloma poterjuje enak izvir.

Tako so se ti rimski naselniki pomešali z pervotnim narodom, tedaj v Dacii z Daki, v Mezii z Geti. Učeno pretresanje o srodnosti vseh jezikov balkanskega polotoka napotuje na to, da sta oba ta naroda morala biti srodna z Albanci ali Arbanasi, kterih predniji so segali celó do Istre. — Kadaj in kako so se Slovenci z Rumuni združiti tako ozko, ni znano, toda toliko jih je takih, da se niso prenesti mogli iz samega sosedstva.

Rumuni isterski imenujejo se sedaj sami Vlahi, v starejih časih pa Rumeri; posebni del imenuje se Čiči. Dr. Kandler misli, da so nasledniki rimske naselbine, iz Ligurije sem poslane za cesarja Avgusta; al Miklošić noče odločno reči, da je ta sverž, ki ima z ostalimi Rumuni za to preveč enak jezik, izvira isterskega, akoravno se tudi o njihovem prihodu ne zná kaj.

Iz česa je tedaj sostavljen rumunski jezik? in v kakem razmerji?

Pervotni ali autohtonski živelj je albanski, kteri se v besedah pokazuje, pa tudi v sklonitbah in skladu ali sintaksi (ter je tudi sledú vtisnil bolgarskemu in serbskemu jeziku, na pr. prihodnji čas z besedo ću, da se namesto infin. postavlja da z indikativom itd.).

Rimski jezik je dal rumunskemu slovniško obliko (sklanjanje, sprege itd.), ter je največi del tega jezika v bitnosti rimski.

Iz Gerškega so dobili le besede; iz madžarskega le sèm ter tjè nekaj besed; iz nemškega našel je gosp. Miklošić le v novejem času preseljene besede; ter traški življi in pomanjkanje germanskega loči največ rumunski od ostalih romanskih jezikov.

Iz slavenskega jezika je dobil rumunski mnoge sufikse ali pritikline, kakor tudi toliko besed, da ne bo mogoče izpuliti jih, kakor se napenjajo nekteri Rumuni; *) dasiravno njih ni toliko, da bi se jezik smel prištevati slavenskemu.

Da je slavenski jezik toliko deloval, lahko je razumeti, ker je bil mnogo vekov cerkveni ali deržavni ali vladni jezik; iz cerkve ga je Juri Rakoczy I. izgnal.

*) Posebno važne in pomina vredne zdijo se nam sedanji čas sledeče besede: „Wenn die rumunischen Schriftsteller heut zu Tage in der Schrift die dem Volke seit Jahrhunderten geläufigen slavischen Wörter durchaus verschiedenen romanischen Sprachen entlehnte in der Hoffnung zu ersetzen pflegen, es werde ihnen mit der Zeit gelingen, sie auch aus dem Munde des Volkes zu verdrängen, so ist dies eine eitle Hoffnung, gegen die sich die Sprachengeschichte auf jeder Seite sträubt, und die auf der thörichten Meinung beruht, dass dem absichtlich vorgehenden Menschen über die Sprache eine grössere Gewalt eingeräumt sei, als wirklich der Fall ist“.

To je kratek pregled tega, kar učeni g. pisavec do str. 13 razlaga. Najobsežniša prevažna stran tega dela pa je pregled staroslavenskih in nekterih novejih besed, ki se nahajajo v rumunskem, arbanaskem, sèm ter tjè tudi v madžarskem jeziku.

V posebnem dodatku govor je o gori spomenjenih Rumunih po Istri z nekimi primeri tega jezika in s kratkim pregledom srodnih besed.

Toliko smo hotli o tem učenem delu reči pervič za samega tega naroda voljo, drugič pa, da se vidi, kake strašne sile protivniške je treba že za premen jezika kakoršnega koli naroda, koliko več pa še za iztrebljenje in uničenje narodnosti.

Kratkočasno berílo.

Kdor po svetu gré, marsikaj zvé,

ali:

Kako se ujec Koča za „Novičarja“ poteguje.

(Konec.)

Z vsem tem pa sem le hotel spričati, da še jez, ki sem vendar nekoliko sveta prehodil in slovensko že od mladih nog govorim, sem marsikrat v stisko prišel zavoljo tega, ker vsake besede nisem popolnoma razümel, — pa mi zdaj mar taki čez „Novičarja“ zabavljali bodo, ki drügega ne poznajo kot stezo od doma do kantona in pa od kantona do doma? Dal sem si brati „Novice“ v Zagrebu, v Karlovcu, na Reki, v Terstu, v Postojni, v Novem mestu, v Celji, v Kranji, v Teržiču (tù pa vendar prav za prav ne vejm) in še drügej in povsod smo jih razümeli. Tedaj je pa po tem takem to prav debela laž, „da jih živa düša ne razüme.“ — In kar še več iz Marburga, iz Gradca in celó iz Dunaja in iz Sedmogrejskega prihajajo dopisi v „Novice“, kar je očitna spričba, da jih tüdi ondi razümeti morejo. Zato sem pa tüdi na dobro znano „Novičarjevo“ peticijo na ministra tako krepko začerkal se, da še v svojem življenju nikjer tako.

No! pa saj vi ste jo tüdi vsi podpisali?

Vsi poterdijo, razun Jurja.

Juri pisano pogleda ter reče: „Jaz ne, za nobeno ceno ne, in prav za tega voljo ne, ker hoče „Novičar“ nemško „špraho“ popolnoma zatreti, jaz pa pri svojem antverhu brez nemške „šprahe“ izhajati ne morem.“

Ujec. „Jure, ali bereš „Novice“? Juri z glavo odmaja da ne. Ujec ga vès razkačen zgrabi rekoč: „Kovač! zdaj spoznam resnico pregovora, ki pravi, da „vsako gujezdo ima svoj podložek.“ Ti nam in svoji rojstni deželi strašno sramoto delaš. O ti klopotec čez vse klopotce! Kakošen šent je vendar v te dihnil, da bolj nespametno govoriš kot nekdanja Jobova baba? „Novičar“ noče nikakor nemškega jezika zatreti, samo to tirja, da ne bi pri nas on gospodaril, domači materni pa galejo vlekel ali njegov süžen bil. — Fej! sram te bodi!“

Janez. Ujec! čajte, čajte, vam bom še eno iz „Novičarjevega“ 25. lista povedal, kako on 28 lešnjikov našem nemškutarjem za kratek čas in dobre zobé ponuja. Samo to stavo: „Čujte! šel je kdaj sejavec sejat“ — pravi in priča, da, če se nisem vštel, v 27 deželicah in mestih povsod drugač nemški in tako govoré, da eden druzega ne razume.

Ujec. No bürovži nemškütarski! Taka se pa vendar pri Slovencih ne najde. Rejs je sicer, da v mnogih krajih tüdi mnoge besede za eno in tisto reč imajo, postavimo, tako pravijo v Bregu nogovicam hlače, hlačam pa bregeše; psu po Kranjskem pes, küžek, hert, v Istri brek, na Hervaškem cucak; tako türšici samo po Slovenskem türšica, korüza, fromentin, debelača, turška pšenica, in v Primorji tüdi sirek. Ali bo li „Novičar“ morebiti v svojem listu prodajo omenjenega žita tako-le razglašal: „V tej in tej žitnici je toliko vagánov

türšice, ali korüze, ali debelače, ali fromentina, ali turške pšenice ali sirka na prodaj?“ Pojte, pojte! jaz sem sicer v slovenščini mojster-skaza, pa vejm, da bi se mu še krave smejale, ako bi „Novičar“ tako pisal.

Ne le sami ujcevi tovarši razun Jurja, temuč tudi vsi pivci, ki so pri drugih mizah sedeli, in pa pazljivo in z veseljem ujca poslušali, kako se je možko za „Novičarja“ potegoval, vsi zdaj glas zaženejo: „Pravo! pravo! pravo ujec! To je bila beseda na svojem mestu. Tako se pošten Slovenec odrezati mora.“

Janez. Ujec! spite zdaj svojo küpico; zaslužili ste za verlo besedo Vašo, da Vam ponudim kapljico, ki je zrastla v mojem lastnem tersji; ž njo si morete danes svoje domoljubno serce oplahniti in tudi mi z vami, da bo miza mokra.

Ujec. Janez! kar kapljice ne poküsem, dokler se še ene ne znebim, ki mi celo serce sprehaja. Čuj! mislim svoji barantii slovó dati; sneg mi je že streho pobelil, noge so jele se poprijemati neke neprilične terme; vsaka lüknja že skorej svojega rešetarja in lončarja ima, da ti ob kratkem rečem: nasitel sem se tega ciganskega življenja do gerla in odločil sem se v mir podati. Pošten küpček tolarčkov in pa dobro mero dvajsetic sem si prihranil; pa sam vejš, da se mi tako godí kot pokojnemu Vodniku, to je, da „ne hčere, ne sina po meni ne bo.“ Ali se pa mar, verli prijatel! še spominjaš, zakaj da sva se enkrat lansko lejto pogodila? Ali bo kaj? Govori!

Janez. Prav dobro še pomnem in rečem, da kar mene in mojo ženo tiče, da ni nobenega zaderžka — pa treba je, da še neka osebica v to našo barantijo dovoli — in potem vam z veseljem v roko udarim.

To slišati ujec kot mladeneč gibčen s klopi poskoči, v hišo hití in v trenutki z nekoliko oplašeno Jerico nazaj pride, ter jo vpraša: Jerica! ti mi želiš dobro, ali ni rejs?

Jerica. Rejs je rejs.

Ujec. Pa tüdi tistemu sterlincu tam — mojemu Štefanu, kaj ne, da?

Jerica z glavo prikima.

Ujec. Čuj Jerica! moj Štefan potrebuje pridne, zveste in bogaboječe ženice, jez pa serčne in priljüdne hčerke, — ali tüdi ti nama tako dobro božjo stvarico privošiš? (Jerica molčé prikima) No! prav tako. Čüj pa! te vse lepe lastnosti ti imaš, bi torej li hotla Štefanova ženica in pa moja hčerka biti? Reci le samo kratko besedico „da“, in tvoj verli oča bodo tüdi vale dovolili.

Jerica rudeča ko velikonočni pirh le v tla gledaje oberne zdaj svoje očí v očeta. Ta ji dobrovoljno pomigne in ona na to globoko zdihne ter reče: „Jeh no! naj pa bo“ — in ko blisk v hišo švigne.

Ujec. Čast Bogu! S to robo smo na sühem, zdaj pa še eno. Janez! kaj ne, o svetem Martinu jima bodo vaš gospod fajmošter roke zvezali in tisti pot jo bomo na vse gerlo gnali: „Kada pak dojde sveti Martin.“ Med tem ti znaš pa štüdirati, da mi boš takrat natanko vedel povedati, v kterem členu da si bom s teboj in pa z najno Jerico v žlahti in kako, da se bova po tej žlahti zvala?

Vsi se prav iz serca posmejajo, Janez gostivničar pa odgovorí: „Naj se za letos vaša volja zgodí, ujec! K letu, dragi bratec Miha! če bo božja volja, pa tvoja Meta in pa moj Jože, kaj ne da? Miha mu roko podavši: „Mož beseda!“

Ujec. Zdaj pa, Janez! le gor ž njo, s tvojo žlahno kapljico; zdaj ga hočemo v strahu božjem zavžiti in si pošteno ž njo kres zaküriti. Pa vidim še tüdi po druzih mizah sèm ter tjè prazne küpice. Janez! na vsako poln bokal, gré na mojo kredo; sej so mi teh prijatlov gospodine nekteri beleč že sküpiti dale.

Janez in pa gospodina mati Alenka vsak svoj bokal lastnine prineseta, ter se za mizo vsedeta, in sicer mati zraven ujca, ki ji prav po domače v roko udari rekši: „Bog te živi ljüba moja Alenka!“ — Janez mu pa pomolí leskeči bokal in pita: Kaj mislite ujec! ali bo li za dušo privezati?

Ujec si brado pogladi in dé: Dobro je zabeljen, mislim, da bo svojo dolžnost storil.

Med tem pa prinesejo dekle na vsako drugo mizo bokal. — Kje je neki Jerica bila? — Natoči ji kupice. Ujec se vzdigne s kupico v roci ter pravi: „Jütri je kres ali svetega Janeza kerstnika in treh Janezov god, ki jih jez čez vse druge obrajtam; pervi je: „Novičar“.

Juri. Oho! svetih Janezov je več in „Novičar“ —

Ujec. Kovač, o ti konjska obist! — kaj imaš li ti z „Novičarjem?“ — Jaz rečem, da je jütri njegov god. Sram te bodi, da nisi peticije podpisal!

Juri. Ujec! ne zamerite, saj bi jo tudi bil, pa kakor boter vé, sem ravno takrat na Štajarskem po opravkih bil; cenim pa „Novičarja“ prav toliko, kakor vsak zvest Slovenec.

Ujec. Jüri! zdaj si govoril, kakor se mojstru spodobi in torej: Bog živi „Novičarja“! — Vsi: „Živi, živi!“

Janez in vsi. Živio Janez! naš predragi ujec!

Ujec in vsi. Živili naš verli Janez in naša vredna mati Alenka!

Ujec. Živili Jerica! Štefan, Miha, vsa poštena tovaršija in pa vsi, ki s Slovencom pravično mislijo. Mislim pa, da kresa nismo mogli lepši zakuriti, kakor s slovenskim vincom in domoljubnostjo.

K.

Dopisi.

Iz Tomina 3. okt. # — Mnogokrat že ste nas razveselile drage „Novice“ z naznanili, v kterih ste nam priobčile, kako krepko se nekteri naši deržavni poslanci na Dunaji za pravice svojega naroda potegujejo; sosebno pa nas je razveselila interpelacija Černetova, ktera se iskreno poganja za obveljavo slovenskega jezika v uradnijah. Tudi še moramo omeniti, da smo se že skoraj bali za našega domorodca gosp. Gorjupa, ker ste nam tako malo o njegovem obnašanji naznanile, da bi ga ne bila nam nasprotna stranka na svojo stran spravila. Pa spomnivši se, kako možko se je za naš materijalni prid leta 1848 poganjal, nas je vendar sladki up navdajal, da tudi zdaj ne bo naše duševne koristi pozabil. Njegov podpis na Černetovo interpelacijo nas je zagotovil, da je tudi on podpornik Černetov in Tomanov in čverst branitelj naših pravic. Važen je torej, silno važen bo tudi za nas odgovor na Černetovo vprašanje, ker tudi nas kakor vse Slovence jarm nemškutarstva preveč tare. Živo želí tedaj vsak izmed nas, kteri se kolikaj narodnih potreb zaveda, da bi se ravnopravnost tudi pri nas tem prej iz papirja v djanje preselila.

Iz Novega mesta 4. oktobra. ** Naša okolica je grozno revna dobre vode in le tam pa tam, pa ne več v bližnji okolici, se kak studenec nahaja, ki dobro vodico iz zemlje hahljá. Vodnjaki so komaj za potrebo vode tegnili, kadar ni bilo suše; kakor hitro pa je suša pritisnila, se je voda malo da ne popolnoma iz vodnjaka pozgubila; torej je bilo treba vodo iz Kerke precej deleč v breg nositi ali voziti. Takim nepristojnostim se je zdaj v okom prišlo. O bregu Kerke narejena mašina goni vodo iz Kerke na sred terga, kjer se v prostoren jerin (basen) zliva. Veselo je bilo viditi pri včerajni pervi poskušnji, da je voda prav obilno pritekla. Hvala našemu županu g. vitezn Fichtenau-u in pa pervemu svetovavcu gosp. Rohrmann-u, ki se nista truda zbala in nam tako sila potrebne vode poskerbela. Mestna muzika je igrala zvečer mične melodije, in smolnate baklje, ki so bile krog šterne razstavljene, so razsvitlevale bistre curke novega vodnjaka. Drugi dan pa je bila še večja slovesnost. Po slovesni maši so se podali gospod prošt, obdani od častite duhovščine, na terg blagoslovit novo šterno, ki je bila kaj lepo z cvetlicami okinčana. Med blagoslovljenjem je privrela z vso močjo voda in v tem hipu je krepko godba zadonela. Ne morem pa zamolčati

prav sirovih burk, da so gumilastično cev, ki je na železno natakujena, da se po nji ob sili ognja lahko voda v bližne strehe obrača, pri tej poskušnji namesto v strehe, obračali nalašč v ljudí, kterih je bil celi terg poln, da so bili nekteri prav do živega mokri!

Iz Kerškega 5. okt. — Naj spomnim danes nekoliko o letini naši. Sternega žita, kakor tudi krompirja, koruze in sená se je srednjo mero, sočivja in otave pa malo pridelalo, tudi sadja zavolj spomladanskega mraza je malo; zgodno zelje se je slabo obneslo, bolj pozno, ajda in korenje lepo kažejo, da bi jim le jesen topla in ugodna bila. Čbele so malo nabrale. Dragina je zastran obilne množice delavcov na bližnem Štajarskem zares velika. Vinska terta, ktero so že do malega obrali, je dala malo manj, kot lani, al dobrega vina skorej takega kot leta 1834; zato ga pa tudi drago, sploh po 8 gold. avstr. veder deržé. Marsikteremu je že doslej glavo zmešal, in berž ko ne bo že marsikterega vinskega bratca celó v graben prekucnil. Drugič kaj o železnici.

Fr. Mladič.

Iz Št. Janških goric na Dol. 2. okt. — ž *) — Danes bomo dokončali tergatev. Vino bo prav dobro, samo malo ga bo pri nas. Drugod se bolj hvalijo. Pa hvaležni smo, da je toliko. Mošt je prava sladčica in kaj hitro stopi v lase. Danes je bila slana pri nas, pa škode ni še nobene, ker je stala gosta megla. Ajda, menim, se bo tudi dobro obnesla razun pozno sjane, zdaj še čisto bele. Letina bo v obče srednja.

Iz Černomlja 3. okt. ⚖ — Veselje mora navdajati vsakega rodoljuba, ako vidi, kako naša reč čversto napreduje, kako se duh narodni po vseh pokrajinah mile Slovenije zbuja in oživlja. Sedaj spoznamo, da je Deschmannovo besedovanje v deržavnem zboru mnogo več koristilo kakor škodilo, zakaj ono je na eno stran narod naš zbudilo in razdražilo, na drugo stran nam pa je očitno pokazalo, kdo da derží z nami, in kdo da je naš protivnik, naš dušmanin. Pokazala se je pšenica, pokazala se je ljulika. Nevredno postopanje naših nemškutarjev namreč je vse razkačilo in mnogo zahvalnih in zaupnih pisem do naših verlih zastopnikov iz vseh slovenskih krajev vzrokovalo, kar je vse očitno znamenje, kam da narod slovenski serce peljá. S tem smo pokazali svetu, da še zmirom slovenska kervca po naših žilah teče, — pokazali smo, da kerv ni voda. To nektere možé sicer v očí bode; al mi jim ne moremo pomagati. Slovenski narod je še živ, tega ni mogoče tajiti. Da se on čedalje bolj zaveda in resnobno zahteva pravice, ktere mu gredo po božjih in cesarskih postavah, kakor Nemcom, Talijanom in vsem drugim narodom, tega nam ne more nihče v pregreho šteti. Kam to kaže, da bi mi sami sebe ubijali in to sedaj, ko nam se vrata do lepega, boljšega življenja odperajo? Neizrečeno nas toraj veselí, da se je bela Ljubljana, ki je bila še ni dolgo od tega vsa zaspana, tako predramila in za našo reč se unela. Tako je prav! Ljubljana je serce cele domovine naše; nji se toraj spodobi vselej pervo mesto in pervi glas. Od slovenske čitavnice, ktera se v Ljubljani napravlja, veliko veselega pričakujemo; samo to bi radi vidili, da bi se cela Ljubljana v družtvo slovensko spremenila. Ko to pišem, mislim le na domačine, za ktere je res velika sramota, ako nečejo biti to, kar so — Krajnci, Slovenci. Kar ptujce zadene, ki so se na Kranjskem naselili, jih ne moremo in ne smemo siliti, da bi se poslovenili, ako jih ni volja; ne smemo jim zameriti, čeravno klobuke — nosijo na štiri štuke. Ako nas oni pri mirú pusté, je dolžnost naša, da tudi mi v nje ne dregamo. Tudi če ne skrivajo merznje in sovraštva do slovenščine in do naroda, med kterim živijo in če tù in tam kako besedico rečejo, jim ne smemo toliko zameriti, samo da nam drugače v naših svetih pravicah ne škodovajo in namesto hvaležnosti nam očitno jame ne kopljejo, če ne bi se prav lahko prigodilo, da bi nazadnje sami va-njo šterbonknili. Vse drugač pa je pri Kranjcu, rojenemu Slovanu, ki se brani biti to, za kar ga je Bog ustvaril. „Moj sin — je rekel Friderik Véliki svojemu sinu na smertni postelji — moj sin, bodi vselej pošten in odkritoserčen, in nikdar se ne delaj to, kar nisi.“ Resnica je toraj merska stvar, prava „figura porca“, kdor se svojemu narodu izneveri in se med ptujce štuli. Nikar ne misli, da si že Nemec, če ti nemščina gladko teče; zakaj to vse je naredila šola in vaja; da ti gré tako terdo s slovenščino, je spet največ kriva šola, ker se je pregrešila z zamudbo dobrih del (in še tristo drugih vzrokov). Ako bi že točno znanje kakega jezika narodnost določevalo, koliko Nemcov in Talijanov bi morali Francozom prištevati, ker jim francozki jezik ravno tako gladko teče kakor rojenim Francozom? — Vse to zato pišem, ker vem, da je še mnogo Krajncov zlasti v beli Ljubljani, ki še vedno svoje očí le „in's heilige deutsche Reich“ obračajo in zamaknjeni s povzdignjenimi rokami pred boginjo Germanijo klečé, sebi in pa narodu našemu, kteremu je omike in oblike treba, na škodo in sramoto. Nadjamo se, da se bo število takih odpadnikov hitro pomanjšalo, kakor hitro se bo družtvo slovensko v Ljubljani dobro ukoreninilo in vsestrano razvilo. Želeti bi bilo tudi, da bi se take čitavnice po vseh mestih, tergih in bolj imenitnih vaséh po deželi ustanovile. Brez kakega časnika v današnjih časih le kolikaj izobražen človek ne more živeti. Namesti pa, da ima vsak posebej svoje liste, zakaj se ne bi zložili in za ravno tiste denarje vse polno raznoverstnih listov si naročili. Potem dobí vsak na izbero in čita, kar mu se bolj dopada; poleg tega tudi kaj veljá več složno, družtveno skup živeti, kakor si nasprotovati in se pisano pogledovati.

Iz Gorenskega 6. okt. V dopis, gledé Preddvorske šole se je v 40. listu „Novic“ pomota urinila, namreč, da ondotni učitelj ni še nobene plače dobil, akoravno je že leto in dan tamkaj. To ni po vsem tako; al da sem od svojih prihodkov res še malo prejel, je resnica.

A. K. učitelj.

Iz Ljubljane. Dunajski časnik „Presse“ od 4. t. m. spremlja ministrov odgovor gledé Slovencov s temi-le posmehljivimi besedami: ..... „aber die Regierung ist nicht Schuld, wenn die an das Lallen der Kindheit mahnende Mundart Tomaniens sich noch nicht zur Bedeutung einer Cultur-Sprache erhoben hat, und wenn der Vocabeln-Reichthum dieses primitiven Dialectes kaum noch ausreicht zur Uebersetzung des kleinen Katechismus“ (.. ali vlada ni kriva, ako se jezik Tomanije, opominjajoči na otročje bebljanje, še ni povzdignil do kulturskega (izobraženega) jezika, in ako je besedno bogastvo tega početnega narečja komaj za prestavo malega katekizma dovoljno.)

Kakor je žalosten in britek odgovor ministrov za nas Slovence, vendar nas eno pri tem veseli, in prav hvaležni smo g. ministru zato. On nam je namreč odkritoserčno povedal, da ne govori iz sebe, ampak tako, kakor je o naših zadevah podučen. Iz tega in iz njegovega pravičnejšega ravnanja proti Čehom vidimo, da ni on kriv naše nesreče; pa zato upamo od njegovega pravoljubja za terdno, da bo tudi z nami drugače ravnal, kakor resnico izve in naše zadeve v pravi podobi spozna. V ta namen smo nakanili ozreti se malo po polju našega dosedanjega slovstva, da vidimo, jeli je v resnici tako pusto, tako golo, kakor je g. ministru na Dunaj poročeno. Nečemo obširni biti, ampak samo naslove nekterih važnejših knjig našega cerkvenega in svetskega slovstva spomenimo; in sicer od cerkvenega:

1. Pervi katekizem. Truber. 1550.
2. Veči katekizem z latinskimi čerkami. Truber. 1555.
3. Sveto pismo. Juri Dalmatin. 1584.
4. Evangelji in listi. Tomaž Kren. 1612.
5. Evangelji in listi. Schönleben. 1672.

*) Hvala lepo za poslano. Vred.

6. Katekizem. Miha Mikec. Augsburg. 1615.
7. Katekizem Petra Kanizija. Janez Čandik. 1618.
8. Nauk kristjanski. Matija Kastelic. 1688.
9. Veliki katekizem. J. Japelj. 1779. 1787. 1793. 1809; štirje natisi.
10. Listi in evangelji. J. Japelj. 1787.
11. Sveto pismo. J. Japelj. 1784. in prih. l.
12. Katekizem Vodnikov. 1811.
13. Jedro keršanskih resnic. Jarnik. 1820.
14. Zgodbe sv. pisma stare in nove zaveze. M. Ravnikar. IV. deli. 1815—1817.
15. Keršanski katoliški nauk. M. Ravnikar. 1822.
16. Evangelji, zgodbe sv. pisma, mali in veliki katekizem večkrat na svetlo dan 1817—1826.
17. Kratko podučenje v kerš. resnicah. J. Zalokar. 1826.
18. Keršanski nauk. Jelovšek. 1831.
19. Veliki kerš. nauk za odrašene ljudi. Veriti. IV. deli. 1834.
20. Razlaganje dopoldanje službe Božje. Ant. Pekec. 1834.
21. Zgodbe sv. pisma za mlade ljudi. Švab. 1830.
22. Kerš. katoliški nauk. Albreht. V zvezkov. 1850.
23. Bogačastje katoliške cerkve. Muršec. 1850.
24. Zgodbe katoliške cerkve. Hicinger. 1849.
25. Pastirstvo, ki se razlaga bogoslovcom 4. leta po spisih Jožefa Poklukarja, sedanjega korarja.
26. Zgodovine svete vere. Ciringer 1850.
27. Zgodovinski katekizem. Janežič. 1853.
28. Zgodovina stare in nove zaveze. Kocjančič. 1852.
29. Sveto pismo z razlago. Na svetlo dal Anton Alojzi Wolf, rajn. ljubljanski knezoškof. 1856 ....
30. Zgodbe svetega pisma in popis sv. deželje. 1860. Društvo sv. Mohora.
31. Zgodbe sv. pisma. L. Jeran. 1850.
32. Zgodbe sv. pisma. Mat. Hočevar. 1858.

Ne bomo govorili o tem, da je zunaj teh bukev v našem jeziku pisanih toliko pobožnopodbudnih, molitvenih in podučnih, da za njih število že skorej le sami bukvarji vedo.

Iz svetske naše literature omenimo:

1. Celi deržavni in deželni zakonik.
2. Občni deržavljanski zakonik.
3. Juridično-politična terminologija.
4. Veliki nemško-slovenski besednjak, izdelan po nemškem Heinsius-ovem, z mnogimi pomnožbami, obsegajoč 127 pol — spisal M. Cigale.
5. Bukve za vse razdelke gospodarstva, t. j. za poljodelstvo, živinarstvo, vertnarstvo, vinorejo, svilorejo, čebelarstvo; še celo več verstâ kuharskih bukev.
6. Bukve za vse razdelke živinozdravilstva, ki so že tudi v šolo vpeljane.
7. Več knig o porodoslovji; poslednjo spisal Valenta 1860.
8. Kemija, spisal M. Vertovec, drugi natis. 1856.
9. Naravoslovje ali fizika, spisal Robida 1849.
10. Zemljopis, spisal Hicinger 1850.
11. Občna povestnica, spisal M. Vertovec in M. Verne, izgotovljena do novejšega časa.
12. Zvezdoslovje, spisal Vertovec 1847.
13. Kratek popis cesarstva avstrijanskega za nižje gimnazije in nižje realne šole, po Heufleru poslovenil M. Cigale. Na Dunaji v c. k. zalogi šolskih bukev. 1861.
14. Petero časnikov: Novice, slovenski Glasnik, zgodnja Danica, šolski Prijatelj in učiteljski Tovarš, od kterih šteje že vsaki po večletnih tečajev, Novice že 19.
15. Od našega leposlovnega književtva, kamor gredo dela Vodnikove, Prešernove, Koseskega, Tomanove in mnogobrojnih drugih naših pesnikov spominjamo le toliko, de ima tudi izverstne prestave vseh večih Šilerjevih balad od Koseskega; Šilerjevi tragedii: Devica orleanska od istega, in Marija Stuart od Cegnarja; potem Göthe-tovo Ifigenijo v Taurisu od Valjavca in Šilerjevo Nevesto mesinsko od Koseskega; potem celi Virgiljev Georkikon od Šubca. Nenapominjamo XV. tečajev „Drobtinec"; bukev, izdanih po družtvu sv. Mohorja in na cente druzih manj važnih bukev raznega zapopadka; nenapominjamo kupe starejših in novejših slovarjev in slovnic, pisanih v latinskem, nemškem, laškem in slovenskem jeziku; dodajemo le še to, da imamo od slavnih naših filologov, Kopitarja in Miklošiča, celemu učenemu svetu znanih, tako od našega starega jezika, v kteri sta že v 9. stoletji po Kristusu sv. Ciril in Metod sveto pismo prestavila, kakor od novejšega tako izverstno jezikoslovno književtvo, da se moremo ponosno z vsakim drugim evropejskim narodom vsporediti.

To je nekoliko našega slovstva, s kterim se nikakor nočemo bahati, da je veliko; samo to hočemo, tukaj ž njim dokazati, da v jeziku, v kterem se je moglo to toliko mnogoterno slovstvo spisati, menda ne bo taka težava sestaviti peščico pohlevnih šolskih knjižic.

Nečemo mi, ampak ono naj govori, kakor neizprosljiva, nepodmetljiva logika djanska, da častiti možje, ki so sporočili ministru, da je naš jezik komaj komaj dozorel za katekizem, našega narodnega razvitka nepoznajo, in da naj se g. minister, ako hoče pravi stan našega slovstva zvediti, v prihodnje obrača na možé, kteri s narodom napredujejo ter njegove zadeve tudi popolnoma poznajo.

Zdaj pa še nekaj besed v odgovor nemški, naše škode tako veseli „Pressi" za obrambo njenega napada. Res je, da smo Slovenci v kulturi zaostali, da je našega slovstva v primeri k nemškemu le peščica; al prašamo, kdo je temu kriv? Ali nismo Slovenci zmirom davke plačevali, kakor Nemci; soldate dajali, deržavo proti sovražnikom branili, in vse dolžnosti deržavljanske zvesto spolnovali, kakor Nemci; pa kaj je deržava dozdaj za našo narodnost storila? Kje so naše narodne šole, naše vseučilišča, naše učene akademije, kakor so napravljene za Nemce. Koliko je bilo storjeno po poprejšni vladi za naš narodni razvitek? ali, žali Bog! koliko zoper njega! In vendar nam zdaj oponašate, da ne zmoremo ne pridnega katekizma, in zaničevavni krohot zaganjate tisti Nemci, kterim so se tudi od naših žuljev deržale vseučilišča v tem, ko se za slovenske otroke ni mislilo ne na abecedo slovensko. Posmehujete se nam tisti Nemci, ki se štejete za temeljito izobražene in celo za odbrane, da bote razširjali kulturo na evropejskem iztoku. Res je na dalje, da gotovih šolskih knjig še nimamo; al prašamo, jeli nam jih je po dosedanjih okolišinah imeti mogoče? Imamo li mi zalogo šolskih knjig v rokah? Ali bomo take knjige mar pisali, preden vemo, da jih bo potreba? Kje na celem svetu se pišejo šolske knjige, preden se vé, da bodo rabljene v šoli! Pa kdaj se je nam reklo, da naj jih pripravimo; kdaj se nam je le reklo, da jih bo treba? Ali vendar hočete zdaj od nas knjig imeti, in ker jih nimamo, ne puščate nam jezika v šolo. Knjig nam pripraviti ne daste, in brez njih nam ne vzamete jezika v šolo; tako utegnemo, verté se vedno in circulo vitioso, čakati ravnopravnosti narodne zastonj do sodnega dne. Recite samo, da je knjig treba, in kterih, ter dajte nam samo nekaj od tistih denarjev, ki jih izdajemo za nemške knjige vaše zaloge, in verjemite, čudili se bote, kako hitro si bodo Slovenci potrebne učilne knjige priskerbili. Vidili smo in vlada bo sama dobro znala, kako hitro so bile učilne knjige gotove na Hervaškem, kedar je bilo rečeno, da jih je treba, čeravno je bila ondešnja literatura malo, ali pa nič jačja od slovenske. Naj se nam tudi ne ugovarja, da nimamo prikladnih slovenskih učiteljev, ker jih poznamo dovelj, žalibog raztresenih po tujem svetu, ki so zmožni v domačem jeziku učiti, kteri predmet si koli bodi. Ne očitajte nam tedaj pomanjkanja učilnih pomočkov, ker, kakor vidite, krivica zadeva ne nas, ampak vas.

Pravite nekteri in raztrošate v časnikih po svetu, da hočemo vse gimnazije popolnoma poslovenitи, nemščino iz njih popolnoma izriniti, pa nas z takimi podtikami pri druzih, ki ne poznajo naših očitno in točno izgovorjenih načel, pripravljate ob upanje. Ali to so le domišljije vaše; mi kaj tacega nismo nikoli ne zamislili; mi ne tirjamo več, kakor dá naj se nam to, kar se je dalo Čehom na českih gimnazijah, ker tudi naša zemlja je zemlja čisto slovenska in naše gori našteto slovstvo je porok, da nam je to dati mogoče.

„Pressino" posmehovavno režanje in nje s pravim peklenskim veseljem zagnani slavopev omenili smo tudi zato, da bodo vidili naši častiti bravci, s kako radostjo nam nekteri nemški časniki našo sramoto razširjajo, in kako oni ravnopravnost narodov in njih pravične želje spoštujejo! Naj se tudi sodi potem, kdo narode šunta, kdo nezaupanje seje do vlade, mir in spravo med raznimi avstrijanskimi plemeni ovira, — ali tisti, ki se potegujejo za svetost cesarske be-

sede , za izveršenje temeljnih postav cesarstva, ali uni, ki si vse prizadevajo, da besede, slovesno s prestola govorjene, ostanejo prazne, in temeljni zakoni mertva čerka na papirju. Toda pomni naj „Pressa,“ da krivica, ki se dela nam, ne peče samo nas, temveč britko reže v serce vseh naših slavanskih bratov, in da žalosten jek iz naših pers sočutno odmeva po vseh pokrajinah isto-osodnih avstrijanskih narodov. Jeli se pa na ta način sezida mogočna Avstrija, ki se ima na zadovoljnost narodov opirati, pričala bo prihodnjost.

Preden sklenemo, naj povemo še to, da smo iz istega ministrovega odgovora z žalostjo opazili, da se ne samo na Kranjskem, razun omenjenega negativnega sporočila, na ktero se ministerstvo opira, ni nič storilo, da bi se vsled ukaza od 8. avg. 1859 potrebne šolske knjige začele delati, in prikladni učitelji poklicali; ampak da deželne oblasti na Koroškem, Štajerskem in Primorskem še celo nobenega izvestja dale niso, ker ga v ministrovem odgovoru pogrešamo, čeravno tudi ondi malo ne en milijon, toraj mnogo Slovencov prebiva. Nam, ki gre sreča in veličina Avstrije in svetost cesarske besede nad vse, moramo h koncu le še to izreči: naj bi se zakoni in zapovedi v vsem in povsod zvesto spolnovale, pa zadovoljni bodo vsi narodi in srečna bode Avstrija!

Iz Ljubljane. V petek je imela tukajšna novo osnovana pravoznanska družba svoj pervi občni zbor. Snidlo se je 25 družbenikov, ki so volili vodstvo družbeno. Izvoljen je bil za predsednika gosp. c. k. deželni poglavar dr. Ulepič žl. Krainfels, — za podpredsednika pa, ker se je gosp. dr. Kaltenegger, c. k. financni prokurator, zavolj obilnih opravil in nedostojnega znanja slov. jezika, ki ga v opravilstvu predsednikovem neobhodno potrebnega čisla, prostovoljno tej časti odpovedal, sta bila izvoljena gospod E. žl. Strahl, svotovavec pri c. k. deželni sodnii in gosp. dr. A. Schöppel, svetovavec pri c. kr. dež. poglavarstvu, — za tajnika gosp. dr. Etbin Costa in gosp. J. Kaprec, c. k. derž. zastopnika namestnik, — za dnarničarja gosp. K. Kalman, inšpektor deželnih lastnín, — za pregledovavca družbenih računov pa gosp. A. Dimica, c. kr. financnega koncipista. Ko je bila razprava zavoljo družbine zbornice in čitavnice s tem rešena, naj predsedništvo pripravno mesto poišče in prihodnjemu zboru v sklep predloži, je prišel poslednji predmet današnje seje v pretres, namreč o obsežku in izdaji pervega mesečnega zvezka družbenega časnika. Gospod dr. E. Costa, ki je s hvale vredno marljivostjo v svojo skerb vzel početne dela novega družtva, je pripravil snovo 1. zvezka in nasvetoval, naj se, ako jo poterdi zbor, berž v natis dá pervi mesečnik. Gospod dr. Janez Ahačič, nanašaje se na program, ki odločuje mnogoverstno tvorino družbenega časnika, pogreša v predloženi osnovi spisek, ki obdeluje kako domačo stvar na pravoznanskem polji, ter dokazuje, da ravno pervi list se ima odlikovati s takim člankom. Gosp. župan M. Ambrož in gosp. Luka Svetec, c. k. okrajni sodnik, podpirata Ahačičevo mnenje, in ko se je marsikaj sèm ter tjè govorilo, napravi g. J. Kersnik, adj. c. k. dež. sodnije, predlog, naj se izdanje mesečnika odloží do prihodnjega zbora mesca novembra, v kterem bota morebiti gospoda Ahačič in Svetec po svojem predlogu izdelana spisa dogotovila in zboru v presojo izročila, da se vverstita stvarém, ki jih je dr. Costa za pervi mesečnik nasvetoval. Večina zbora je poterdila Kersnikov predlog. Ahačič in Svetec pa sta obljubila „na mizo zbornice položiti“ do prihodnjega zbora zgotovljene deli, kar je bilo radostno sprejeto.

— Ne tako mirna kakor ta seja je bila poslednja mestnega odbora 1. okt., in kdo bi verjel, da morejo stare kola razdreti celi zbor. To je pa tako bilo. V seji 3. rožnika je bilo sklenjeno en voz napraviti, na kterem se bo sod vode poleti po mestnih ulicah vozil, da se bojo škropile po neki novi šegi. Vročina in suša je bila, kakor je znano, letos velika, prahú tedaj obilo; novo škropílo se je prav dobro skazalo; v župana so tedaj tišali ljudjé na več krajih, naj se še njih ulice škropijo; župan je kupil še tedaj drug star voz, da bi tem željam vstregel, pa časa ni bilo, da bi bil poprej za ta — drugi — voz dovoljenje dobil od mestnega odbora. Gosp. Heiman obrekuje samovlastnost županovo in terja, naj se vsaka mestna naprava poprej v zboru dovoli. Izvestnik g. Stedri pravi, da sta sodca dober kup, zastran voza ne more nič reči, ker ga ni vidil. Gosp. dr. Čuber zagovarja napravo druzega voza in misli, da je župan gotovo tudi ta voz po ceni kupil. Gosp. župan razloží zgodovino pervega in druzega voza in potrebo obéh vozov in celó še tretjega, — pravi, da gosp. Rost je tudi drugi voz kupil kakor pervega, za kterega je bil po odboru pooblasten, in da tudi za tega je račun na drobno položil, — misli, da cena vozov po 48 gold. nikakor ni prenapeta, ker nov tak voz veljá 120 gold. in želí, naj jo sodijo drugi zvedeni možje, ter še nazadnje potoži, da župan, ki želí v sili hitro kaj potrebnega in občinstvu koristnega storiti, ne more in ne sme tako zvezanih rokah imeti kakor g. Heiman hoče. — Ker je bilo po vsem tem ta stvar dosti pojasnjena in upravičena, nasvetuje g. Blaznik, naj bode konec besedovanja. V tem hipu pa prosi g. Heiman še za besedo. Po opravilnem redu spraša župan odbornike: ali hočejo g. Heimana še poslušati ter pravi, naj tisti gospodje vstanejo, ki hočejo, da g. Heiman še govorí. Nobeden ne vstane. Na to pa vstane Heiman sam in beží iz zbornice. Župan šteje zdaj glave očetov mestnih in lej! našteje jih le 14 — tedaj spet premalo, kakor zadnjikrat, za kakoršni koli sklep. Treba je tedaj bilo zbor končati, akoravno je bilo še več druzih rečí v posvet pripravljenih. — Vidi se iz tega, da novi mestni odbor, v kterega so nekteri s toliko silo tiščali, ne more krivičiti mlačnosti prejšnega odbora. Kakor poprej, tako sedaj. In župan bi v takih okoljšinah ne smel nobene tudi male stvarce vpeljati proti temu, da pozneje upraviči svoje početje? — Do prihodnjega torka leží na rotovžu zapisnik mestnih stroškov in dohodkov za prihodnje leto 1862 za pregled odpert. Vsak mestjan, ki je imel pravíco voliti, ima pravíco tudi pregledati ta prevdark in povedati, kar misli, da bi imelo drugače biti.

— God presv. cesarja je bil v petek z navadno cerkveno slovesnostjo praznovan.

— Gosp. Andrej grof Hohenwart je pretekli teden z mlado ženico malo ur po tihi poroki v škofovi kapelici zapustil Ljubljano in se za stanovitno preselil na Dunaj. V „Laib. Zeitg.“ je od svojih prijatlov in znancov slovó vzel.

— Zidani most čez Gruberjev kanal so začeli podperati, da bojo zavoljo globokejega grabna novega zidali. Ljudém, ki hodijo poderanje mosta gledati, je žal za tako zidovje, ki je terdno kakor skala, in mislijo, ali bi ga ne bil morebiti znal naš mojster Medved podzidati, ki je podzidal že turne in cerkve v naši deželi. Gruberjev most je bil sozidan leta 1782.

— Na šrangi pri sv. Petru in v Kravji dolini se od 1. dne tega mesca ne pobira več cestnína. Zadnji dan p. m. je prišel iz Gradca od c. k. financne oblasti telegrafični ukaz, naj berž 1. dan t. m. jenja cestnína, pa tudi tisti nasvetovani „certifikati“ so prepovedani.

Iz Ljubljane. *(O zadevah narodne čitavnice ljublj.).* Ker je mnogo domorodcov iz dežele naznanilo, da bojo pristopili k čitavnici, je treba, da se oglasé brez daljnega odlašanja s pismom, ktero naj napravijo tako, da zapišejo svoje ime, stan in stanovanje, in ali želé le samci ali z rodovino pristopiti. Tako naj tudi tisti gospodje, ki v polajšanje drugim v svoji okolici naberajo podpise za to narodno družbo, se podvizajo s poslanjem vpisanih družbenikov.

Novičar iz domačih in ptujih dežel.

Iz Dunaja. *(Iz deržavnega zbora).* Poslanci so sklenili, da odložijo zbor za en mesec, tedaj do 4. dné pri-

*

hodnjega mesca; 4. dan t. m. je bila poslednja seja in sklenilo se je ž njo posvetovanje o občinski (srenjski) postavi. Med važniše sklepe spada ta, da se med občino (srenjo) in deželni zbor more (pa ne mora) vmestiti še viša, to je, okrajna ali okrožna (kantonska ali kresijska) srenja, ako deželni zbor to sklene. Ona obsega tedaj več navadnih srenj, ki se zavolj vzajemnih zadev družijo v kolo te večíne. Ne stanovitne opravila opravlja od nje izvoljeni odbor in predstojnik; shaja se pa ob odločenih časih ali po sklicu njenega predstojnika.

Osnova občinske postave, kakor jo je zbornica poslancov v 26. razdelkih sklenila, varuje samostojnost srenj, nje gospodarstvo z lastnim premoženjem itd.; tudi pripušča, da se srenje, ki so bile po občinski postavi od leta 1849 v eno združene, morejo spet ločiti in same svoje biti, ako so v stanu spolniti vse tiste dolžnosti, ki jih bojo dotekle po tistih opravilih, ki jim jih bo izročila vlada v oskerbovanje. — Omeniti imamo iz razprav izbornice poslancov še sledeče imenitniše rečí.

Dr. Klaudi (poslanec češki), spoznavši silno potrebo, da se ustanovi nova postava za tiskanje knjig in časnikov, je predložil zboru to v posvet in sklep. Ta predlog je bil enoglasno sprejet in 12 poslancov je bilo izvoljenih v odbor, kteremu je pozneje tudi ministerstvo podalo svojo osnovo, ki jo je o tej postavi izdelalo.

Minister Lasser je zboru naznanje dal, da je presvitli cesar poterdil od obeh zborníc soglasuo osnovano postavo zastran neodgovornosti in nedotakljivost, deržavnih in deželnih poslancov.

Minister Plener je odgovoril na poprašbe nekterih poslancov, ki jih je prejšnji dni sprejel, deržavni minister Schmerling pa tudi na tri, namreč zastran jesuitskih gimnazij, ki jo je sostavil prof. Brinc, — zastran šole v Novem, za ktero je poslanec Ljubiša, in zastran učnega jezika v slovanskih deželah, o kterem je dr. Toman pred nekimi tedni zastavil vprašanje. Minister napominja v tem odgovoru, kako je vsled cesarskega ukaza od 8. avg. 1859 še bivše ministerstvo za nauk zapoved dalo vsem namestništvom tacih dežel, v kterih je slovenskega ljudstva mnogo, da naj se še tega leta natanko posvetujejo, kako bi se omenjeni ukaz (dotikajoč ravnopravnost jezikov) dal izveršiti, ter da naj za to izveršenje storé primerne priprave. Dospele so mu, pravi dalje, vsled tega sporočila od českega in moravskega namestništva, in od šlezke in kranjske deželne vlade. Nadalje razklada, kako je vsled teh sporočil in nasvetov napravljeno na Českem 10 českih gimnazij, 4 nemške in 7 mešanih. Na českih gimnazijah se ima učiti keršanski nauk samo v českem; drugi predmeti pa na doljni gimnazii po večem v českem, na gornji pa po večem v nemškem jeziku; na mešanih gimnazijah je českí jezik v vseh razredih zapovedan predmet, razun tega se ima za češke otroke keršanski nauk po českí učiti; potem je učiteljem ukazano, da imajo podučevaje v matematiki in v prirodoslovnih znanstvih dodajati česko terminologijo, in prestavljaje klasike rabiti českí in nemškí jezik. Tudi je českim otrokom prosto, pri izpraševanji v českem jeziku odgovarjati. Na nemških gimnazijah ima českí jezik po vseh razredih po 3 ure na teden biti obligaten predmet. Na Moravskem se bo ravnalo na priliko tako, kakor na českih mešanih gimnazijah, samo da se bo sèm ter tjè tudi latinščina v českem jeziku učila.

Gledé nas Slovencov pa daje minister sledeči odgovor: „Kar se tiče slovenskega, po besedah poprašbe tako sila zatiranega jezika, to so poterdili, tako ordinariat kakor škof ljubljanski in deželna vlada, da je celo nemogoče učiti v slovenskem jeziku kaki drug predmet ko keršanski nauk, ker slovstveni učilni pomočki čisto manjkajo. Komaj, komaj je bilo mogoče, poterditi neki, vsaj po nekoliko pripraven katekizem od Blaznika, da se bo rabil za učilno knjigo pri podučevanju v slovenskem jeziku. V tem oziru tedaj ne morem nikakor več storiti, kakor da bo po soglasnem nasvetu ordinariata in deželne vlade v Ljubljani za keršanski nauk vprihodnje tudi slovenski jezik učilni.“

— Še živí želva (šildkrota), ki jo je cesar Karl VI. dal na cesarski vert (vert terezianuma); po takem je že čez 130 let stara; le poleti prileze iz podzemeljskega zimskega stanišča.

Štajarsko. Iz Gradca. 30. dan p. m. je po višem ukazu c. k. policija preiskavala stanovanje vredništva nemškega časnika „Volksstimme“ in vse časnike in pisma, kakor tudi obilo iztisov „Volkstimme“ vzela; odgovornega vrednika so zaperli. Govorí se, čeravno ni bil noben list poprej v prepoved djan, da je 24 listov ukrivičenih.

— Iz Marburga. Velikansko poslopje, ki bo delavnica za vozove in druge rečí, ki jih železnica potrebuje, se je začelo pri nas zidati, ter mora do prihodnjega poletja gotovo biti. 800 delavcov dela sedaj tù.

Hervaško. Iz Zagreba. Deželni zbor praznuje do 15. dné t. m. 55 zbornikov pa je ostalo v Zagrebu, da delajo v dotičnih odborih.

Česko. Iz Prage 4. okt. Včeraj je oklical mestni odbor z razglasi, na vogle vseh ulic pribitimi, da z dovoljenjem c. kr. deželne vlade in vis. škofijstva se po vseh mestnih ljudskih šolah bojo šolski nauki učili v domačem (českem) jeziku; nemški jezik se bo, od 3. razreda naprej, učil kot predpisan predmet.

Ogersko. Iz Pešta. „Hirnök“ piše, da je k. deželno poglavarstvo uradnikom peštanske županije resno ukazalo, naj opravljajo svoje opravilo tako dolgo, dokler vlada ne bo druzih uradnikov izvolila na njih mesto.

— V Kolti, neki vasí komarnske županije, je stavil unidan nek mlad ključar, da bo, ne ganivši se pred, 2 poliča slivovice in 7 poličev vina spil, zraven pa 20 žemelj in 1 funt slanine (špeha) snedel. Res je dobil stavo, pa drugi dan je — umerl.

Rusovsko Poljsko. — 4. t. m. ponoči se je v poljskem mestu Čeladzi punt unel; table z rusovskimi orli so s hiš potergali in poljske na mesto njih djali; župana so umorili.

Černagora. Knez je zavergel pogoje, ki mu jih turško vlada ponuja; zato ostane meja černogorska terdo oblegana od turške armade.

Listnica vredništva. Mnogim gosp. naročnikom „Novic“: Že večkrat smo opomnili, da, kakor pri vseh druzih časnikih, kjer vrednik ni založnik, tudi vredništvo „Novic“ nima z njih naročili in pošiljanjem *celó nič* opraviti. Prosimo tedaj vnovič prav lepo, naj se nam nobeno naročilo, pa tudi nobena reklamacija ne pošilja, ker mi ne moremo storiti druzega, kakor prejeto pismo podati založnii. — Gosp. J. Geršˇ: Obširne bukve v slov. jeziku, ki obsegajo vse razdelke kmetijstva, že imamo; spisal jih je g. fajmošter Zalokar na stroške kmetijske družbe in dobijo se pri gosp. Blazniku za 80 nov. krajc. pod naslovom „Umno kmetovanje.“ Letošnja „vélika pratika“ našteva vse slov. knjige gospodarske. Spisek o parlam. jeziku bi nam dobro došel. Les. članek bote dobili. — Slavni čitavnici Mariborski: Še le v pondeljek popoldee smo prejeli Vaš poziv itd.; ni tedaj bilo mogoče za sredo. — Gosp. F. M. na K: Nismo prejeli; ostalo je zdaj že zastarano. — Gosp. G. Š: Dopis iz Štaj. prosimo v začetku nekako predelati. Berc aus je dobra smešnica.

☞ Današnjemu listu je priložena 18. pôla „Povestnice“.

Kursi na Dunaji 8. oktobra.

5% metaliki 67 fl. — kr.	Ažijo srebra 37 fl. 50 kr.
Narodno posojilo 80 fl. 40 kr.	Cekini 6 fl. 61 kr.

Odgovorni vrednik: Dr. Janez Bleiweis. — Natiskar in založnik: Jožef Blaznik.